

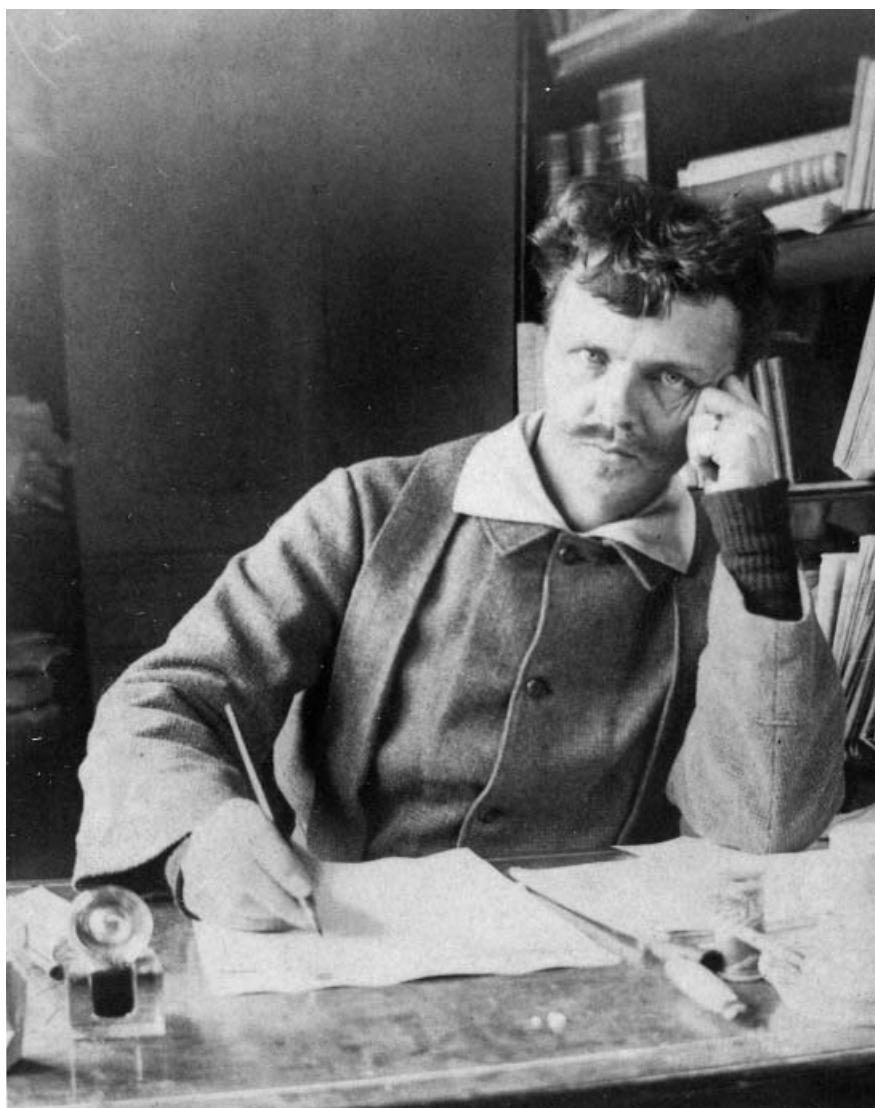
»Akta dig för läkarne! Kom ihåg att de alla är agenturer och måste lefva«

August Strindbergs relationer till läkare och hans paranoida psykos

Ovanstående citat är skrivet av August Strindberg till Verner von Heidenstam angående dr Axel Munthe, och han fortsätter, förnekande avundsjuka: »Sensationsförfattaren, näsafrysaren, kolera-blagören.« Om sig själv säger Strindberg föga blygsamt: »... jag är en djefla man, som kan göra många konster«, vilket dock får anses ha fullgod täckning när det uttalas av den i särklass mest ryktbare av svenska författare och dramatiker, som dessutom var en suverän konstnär, en fotograferandets pionjär, en avancerad naturvetare, speciellt entomolog, botanist och kemist, en fruktad samhällskritiker, en flitig brevskrivare (ca 10 000 brev), kvartettsångare och hyggelig gitarrist.

Men under rubriken många konster kan kanske även inrangeras en del mindre ärofulla talanger. Han ansåg sig ofta som offer för omständigheter eller medmänniskors hat, och menade att detta började redan i barndomshemmet. Sina upplevelser där har han som bekant, mer eller mindre verklighetstroget, skildrat i »Tjänstekvinnans son«. Ofta var det relationen till den dominerande och tyste fadern han ansåg vara otillfredsställande och som ledde till en tidig känsla av utanförskap och mindervärde. Han upplevde sig som den minst gynnade av barnen. Sålunda menade Strindberg att »jag aldrig i hela mitt liv lyckats få rätt. Förutbestämd att få orätt har jag slutat upp med att beklaga mig. På grund av en viss undfallenhet i lynnet alltför benägen att anpassa mig till min omgivning«. Dessutom säger han sig »än mindre se ned på någon vem det än vara må«. (Legender, 1898.)

Inte många av dem han mötte skulle vara beredda att hålla med om denna hans egenkaraktäristik. Tvärtom hade August Strindberg starka rättshaveristiska drag och klagade många gånger på omvärldens illvilja. Han kunde också, inte alltid av förståeliga skäl, lätt skifta ståndpunkt, ofta från sympati till antipati. Detta kom att drabba speciellt hans tre hustrur men också vänner vars förtroenden han många gånger svek. Kanske uttryck för ett genis motsägesfulla och stundtals hänsynslösa egocentricitet

»Människor hata mig därför att jag kan skryva så djefligt bra!« August Strindberg i brevväxling med vännen Littmansson, där i regelmässigt byttes ut mot y. Fotot är från 1886, fotograf är August Strindberg själv.

som han uttrycker så här: »Som diktare har du rätt att leka med tankar, experimentera med ståndpunkter, pröva åsikter, men utan att binda dig vid något, ty frihet är skaldens livsluft.«

Från början var det läkare August Strindberg ville bli. Han avlade studentexamen i Stockholm 1867 (som nr 18 av 20 elever) men betygen var slätstrukna utom i svenska där han fick AB. Rådwill

inför framtida yrkesval tillbringade han en termin med håglösa humaniorastudier i Uppsala, men antog sedan anbudet som informator i två läkarfamiljer i Stockholm, först hos farmakologen professor Sandahl och därefter hos gynekologen och filantropen Axel Lamm. Den senare blev något av en mentor och faderssubstitut för den blyge ynglingen August. Under drygt ett år fick han bo i dr Lamms familj där han sannolikt kän-

de sig mer sedd och uppskattad än i sitt eget barndomshem. August fick också assistera i läkarpraktiken, och han måste ha visat viss fallenhet eftersom dr Lamm föreslog läkaryrket, för att som det sades, förstå sig på livets hemligheter, något som August livligt anammade.

Han beslöt att påbörja medicinska studier vid Teknologiska institutet i Stockholm och klarade det inledande latinprovet. Övertygad om sina goda kunskaper i fysik och kemi försummade August laborationerna för kemiprofessorerna, vilket ledde till att han kuggades i kemi på en fråga om salpetertillverkning. Strindberg beslöt då att omedelbart avbryta de medicinska studierna och, kanske likt räven om rönnbären, greps han av motvilja mot ett yrke som innebar att analysera urinprov och peta i ekskrementer. Dock skulle han genom hela livet, av skilda skäl, etablera många och täta relationer med läkare. Han ansåg dock att kvinnor inte borde bli läkare och frågade sig om »något yrke kunde vara mindre lämpat för deras natur, vare sig vi nu tar hänsyn till hälsa eller smak«.

Efter en tids journalistisk verksamhet börjar Strindberg som extra ordinarie amanuens på Kungliga biblioteket i Stockholm 1874 och skriver bland annat »Mäster Olof« och »Röda rummet«. Från 1881 blir han dock författare på heltid och skriver satiren »Det nya riket« som gör honom till ett nationellt hatobjekt. Strindbergs starka avståndstagande mot Sverige och svenskarna spås på av det så kallade Giftasåtalet 1884. Det innebär påstådd hädelse mot »Gud och de heliga sakramenten«, men han friades.

Han finner för gott att lämna Sverige 1883 med hustrun Siri von Essen och de två döttrarna, harmsen och kränkt över att svenskarna ej förstod att uppskatta och beundra ett stort geni och en stor författare. Under de följande 15 åren levde Strindberg flackande med familjen på kontinenten med korta besök i hemlandet. Ambitionen var att slå igenom i Tyskland eller Frankrike.

Efter boende i Tyskland, Schweiz och Frankrike skiljdes Strindberg från hustrun Siri von Essen 1891 och slog sig hösten 1892 ner i Berlin. Där fanns ett konstnärskotteri på krogen Zum Schwarzen Ferkel med stort skandinaviskt inslag, bland annat läkarsonen och målaren Edvard Munch, Ola Hansson och Bengt Lidforss. Där fanns också läkaren Carl Ludwig Schleich, lokalanesstesins uppfinnare, som skrev i ett läkarintyg om Strindberg »en starkt undersätsig kropp med nästan barockmuskulösa lemmar och hans bröst var stort och brett och härligt välvtt liksom i ett djupt andetag«. Denne Berlinläkare utgav

1917 boken »Mina hågkomster om Strindberg«.

Strindberg hade ända till slutet en väldigt god fysisk hälsa och vårdades bara en enda gång på sjukhus. Däremot var psyket många gånger labilt och de

Som diktare har du rätt att leka med tankar, experimentera med ståndpunkter, pröva åsikter, men utan att binda dig vid något, ty frihet är skaldens livluft.

som oftast satte det i gungning var kvinnor. Under tre veckor har Strindberg i Berlin som älskarinna den norska läkar-dottern Dagny Juel, kotteriets femte fäta. Sannolikt på grund av att hon påtalar Strindbergs sexuella otillräcklighet fattar han ett oresonligt hat till henne. Sedan hon även blivit älskarinna åt vännen och biologen Bengt Lidforss skriver Strindberg »den prostituerade bohems kvinnan«, »... den satans eländiga kvinnan ödelägger familjer och människor, nödgar män med begåvning förskingra kassor, lämna hus och hem, plikter och banor!«.

Strindbergs känsla av mindervärde och omanlighet knöts tidigt till den sexuella potensen som blir hans »akilleshäla«. Att inte något fattas honom på den punkten får han under äktenskapet med Siri von Essen bland annat en läkare till att intyga: »Retad ända in i genitalkörtlarna reste jag till Genève och tog en läkare med mig till en bordell. Avlade kraftprovet – för övrigt ej första gången ... Undersökte min säd som befanns vara fruktsam och mättes i upprört tillstånd 16 x 4 cm.

Jag var icke någon stor man i lugnt tillstånd, men normal i uppretat, och ridikyliserad förr redan (Röda rumstiden) anställde jag i vittnens närvaro (en horas också) kl. 3 på sommarmorgonen en pittmönstring i fria luften bakom Fyllan på Djurgården. Horan (Vita Björn förresten) gav mig approbatur, dock sine laude. (...)

Siri har grundat en opinion om min omanlighet och skymfat mig i sällskap, där jag dock tog mig friheten att svara:

att skruven behöver inte vara för liten därför att muttern är för stor!« (Brev 21 aug 1887).

När ovannämnda Dagny Juel gifter sig med Strindbergs gode vän från Berlin, den polske poeten Stanislaw Przybyszewski, kommer denna konstellation att bli ett viktigt inslag i August Strindbergs svåraste psykiska insufficiens: den paranoida psykosens i mitten på 1890-talet som går under benämningen Infernokrisen.

Trots att Strindberg får några pjäser uppförda i Berlin är det ändå i Paris han vill göra sitt stora internationella genombrott. Efter ett snabbt giftermål med den tyska journalisten Frida Uhl med en lika snabb brytning beger sig Strindberg i augusti 1894 till Paris där man redan uppfört »Fröken Julie« och »Fordringsägare«, vilket smickrar hans fåfänga. Men som vanligt är ekonomin ett stort problem för honom och han lever på almosor »okända människor bära till mig föda och pengar flyga mig i handen!«

I Paris återupptar Strindberg sina kemiska experiment för att slå den etablerade naturvetenskapen på fingrarna. Det är inte osannolikt att han vill ha revansch för den kränkande kuggning i kemi un-

August Strindberg med döttrarna Karin och Greta i Gersau 1886. Strindberg bodde på pensionat i Gersau, Schweiz under hösten 1886. Där tog han en serie fotografiska porträtt på sig själv och sin familj.

Pavillon Gabrielle i Paris där Strindberg vårdades för psoriasisexsem på händerna.

Hotel Orfila i Paris där Strindberg bodde 1886 och där hans »Infernokris« nådde sin kulmen.

På Grönegatan i Lund skrev Strindberg »av sig« ett års paranoia vanföreställningar i »Inferno«, på franska.

der de medicinska studierna 25 år tidigare. Förutom att försöka framställa guld vill han bevisa att jod, fosfor och svavel inte äro enkla ämnen, utan kol-föreningar. Svavel anser han vare ett fossilt harts enligt formeln $\text{CH}_4 : \text{O} = \text{CH}_3 : \text{HO} = \text{CH}_2 : \text{H}_2\text{O}$. Dessutom anser han att det kväve som finns i luften är väsensskilt från kvävet i kväveföreningar. Strindberg lyckas även få tillgång till laboratorium på Sorbonne. Att professorn där kallar honom okunnig bekymrar honom föga då han får stöd av andra alkemister.

Till följd av de kemiska experimenten förvärras sår som Strindberg har på händerna. Med stöd av en insamling vårdas han nu för första och enda gången på sjukhus den 11–31 januari 1885 på Saint Louis-sjukhuset i Paris under professor Hallopeau, som bedrev dermatologisk forskning. Strindberg fruktade för syfilis men kunde lugnas att det var psoriasis som sköttes med salvor och omslag. I brev skriver han: *»Här är det inte särskilt roligt. Ett slags fängelse. Två poliskonstaplar interneras här varje kväll och sällskapet – de flesta utan näsor – är nedslående. Läkaren gör narr av en ... och det pinar och smärtar, och mitt nervsystem är ruttet, paralytiskt, hysteriskt med gråt som inte är fyllgråt. Fan vet men jag tycker mig vara emellanåt så svinaktigt behandlad av människorna att jag gråter över mig själv ... Men stora hjärnan och gråbarken är inte ruttet: den arbetar så fint så fint ... «* I första kapitlet av romanen »Inferno« skildras sjukhusvistelsen.

Även i Paris umgås Strindberg i ett konstnärskotteri med bland andra Carl Larsson, Edvard Munch och Paul Gauguin. Till en utställningskatalog för den senare skriver Strindberg förordet. En annan medlem var poeten och psykiatern Marcel Réja som flera år efter Strindbergs död skrev en artikel om honom. Däri slår han fast att Strindberg var predestinerad till att inte kunna leva harmoniskt med en kvinna. För det första sökte han avundsjukt dölja sitt inre liv i vilket ingen mänsklig vareelse fick intränga. För det andra gjorde hans blyghet och slutenhet att han inte vågade välja utan lät sig väljas. Skyggheten i kombination med en stark sexualdrift dömde honom att falla för starka initiativrika kvinnor som var tillräckligt tilltagns för att tränga sig på, men som han väldigt snabbt kom att förakta för att de därmed kränkte hans manliga eröv-

ringförmåga. Den moderliga kvinnotyp han ansåg sig älska kunde ej ta de initiativ som behövdes för att bryta igenom hans högmöd.

Ganska snart efter ankomsten till Paris utvecklar Strindberg en fulminant paranoid psykos som går under benämningen Infernokrisen. En utförlig genomgång av densamma finns i psykiatern Johan Cullbergs bok »Skaparkriser«.

Om orsaken till krisen har de lärda tvistat i 100 år. Bland andra nämnde psykiater Rejå ansåg att den berodde på alkoholmissbruk, framför allt av absint som Strindberg var förtjust i. Men han hade också en genetisk disposition. Sålunda vårdades Strindbergs syster Elisabeth och dotter Kerstin senare i livet för paranoidea symtom.

Speciellt kände sig Strindberg förföljd av sin tidigare vän och beundrare, den polske poeten Przybyszewski och Dagny Juel, Strindbergs tidigare älskarinna, vilka alltså nu voro gifta. Ett tecken på förföljelsen var spelandet av Schumanns »Aufschwung« (polackens favoritstycke), dunkningar i väggar, elektriska strömmar, förgiftning med gas och stampan det i golv. Speciellt sker detta på hotel Orfila i Paris där dramat kulminerar efter »en fasans natt« den 19 juli 1896.

Strindberg flyr panikslagen till en av sina trognaste beundrare och understödjare, läkaren Anders Eliasson i Ystad, med vilken han tidigare brevväxlat och som nu bjudit in Strindberg i hans nöd och även betalat resan. Här erhåller Strindberg en dublett under 1 månad och ordinerar kallvattenskur och Sulphonal till natten. Läkaren och hans miljö beskrivs utförligt i kapitlet »Helvetet« i »Inferno«:

»Sålunda företer min läkares boning anblicken av ett buddhaistiskt kloster. Byggnadens fyra flyglar en våning höga, innesluta en fyrkantig gård, och mitt på denna står ett uthus i kupolform, en efterhärmining av Tamerlans grav i Samarkand ... Detta kloster med oräkneligt många rum är bebott av allenast en mänsklig varelse, distriktets lasarettsläkare. Änkling, enstöring, oberoende har han gått igenom livets hårda skola och ser ner på människorna med det starka och förnåma förakt, som härflyter ur en

August Strindberg, Lund i 1897.

djup kännedom om den relativa värdelösheten hos allt, det egna jaget däri inbegripet.»

Doktor Anders Eliasson, ursprungligen från Värmland, var Ystads ende lasarettsläkare och vetenskapsman, känd för sin barskhet och för att inte vilja ha med patienter från Ystad att göra!!! Han var gift, men hustrun bodde på annat håll. Helt isolerad var han inte heller utan han brukade av och till samla ett litet sällskap med bildade och beresta herar för »bieraftnar«. På gården bodde även en envis hushållerska och som allmän hjälpreda samt en sköldpadda. Miljön och personerna återges troget i skådespelet »Till Damaskus« som fick sin urpremiär just i Ystad.

När Strindberg anvisas en järnsäng med sängstolpar med mässingskulor liksom konduktorerna i en elektricitetsmaskin och fjädrar av koppartråd som resårer blommar paranoian upp. Dessutom stampar det som från en maskin vilket det också är, nämligen tryckpressen på Ystads Allehanda i grannfastigheten!

Ängstfylld yppar Strindberg att »elektriker äro mina fiender«, men doktorn svarar: »Tyst, inte ett ord till någon! Därhusjournalerna känna mycket väl till de där historierna om elektriker!

Strindberg svarar: »Fan ock! Jag bryr mig litet om edra därhusjournaler, och för att få klarhet i saken far jag imorgon in till hospitalet i Lund och låter undersöka mig!« »Om du gör det är du förlorad«, svarar doktorn.

Relativt snart anser Strindberg att även doktor Eliasson är fiende till honom och att denne vill mörda honom. Under ett anfall av paranoia flyr han genom fönstret i nattsärken genom Ystads gator för att uppsöka stadsläkaren, tillika teosof. Här lugnas paranoikern med vin, cigarr och två timmars samtal, och återvänder till Eliasson.

Våren 1897 när författaren slagit sig ner i Lund får dr Eliasson följande brev: »Käre Elias. Det skall bli mig ett stort nöjde att råka dig och erinra om den gamla goda tiden ... för att få snacka i ro beställer jag ett hemtrefligt rum hos Åke Hansson (Strindbergs favoritlokal i Lund), der jag är inackorderad och väl sedd, der allt är utmärkt äfven bemötandet.

En annan sak är denna: skulle Du eventuellt kunna stanna öfver natten och emottaga en hederssexxa af dina läkarevänner, som hafva stor aktning för din vetenskap? Ditt rykte går vidt om släkterna och Du är ansedd som en »pamp« i kåren. Några professorer kan jag ej bjuda på, men väl docenter i ditt ämne. Det kanske skulle kanske kunna friska upp Dig att få hyllning af de yngre, tala med dem om dina saker, och lefva studentlifven en natt.«

Vänskapen dem emellan blev hårt ansträngd av de omdömen som Strindberg uttalade om sin välgörare i »Inferno« som utkom 1897. Då skrev Eliasson, som i boken beskrivs som inkarnationen av allt mänskligt ont, bödel och ärkefiende, ett svarsbrev men sände det troligen ej. Det börjar: »Hvem är det, hvad är det, som hos Dig utsått det blinda hat, som snedvridit hela vårt gamla mellanhafvande? Du bör hafva kunnat se, att allt hvad jag mot Dig gjort, varit motiveradt af behofvet att stödja en stor man. Och jag har gjort allt hvad jag har kunnat ... Jag beklagar det onda Du påbördat mig. Jag har menat väl. Jag har aldrig smutsat mig med hämnd. Jag har aldrig förtalat en vän äfven om han svikit mig.«

Dock skickar Strindberg en krans till

Eliassons begravning vars död anges bero på att han själv (!) amputerat ett av sina fingrar med blodförgiftning och fått lungsäcksinflammation som följd. (Enligt dåtidens sed följdes nekrologen över doktorn av en utförlig obduktionsredogörelse!)

Genom skalden Ola Hansson, en av de få som behåller vänskapen med Strindberg livet igenom, kommer Strindberg i kontakt med provinsialläkaren Lars Nilsson. Denne var först stationerad i Skurup och sedan i Anderslöv. Han var även medicinsk forskare, specialist på lunginflammationer, men några psykiatriska intressen hade han inte. I december 1896 inbjuder han Strindberg som gäst när denne kommer till Sverige från Österrike. Vistelsen på skånska landsbygden tycks ha ett lugnande inflytande på Strindberg som i ett brev skriver: »Respengarna räckte ej till Paris, allraminst öfver Holland. Gatubullret dödade min intelligens i Köpenhamn, framkallade förföljelsemani och allmän oro, fruktan för och längtan efter landet der mina barn bo. Tystnaden i Skurup lugnar.»

Lugnet betingades sannolikt också av den Sulphonal till natten som dr Nilsson ordinerar. Men även i Skurup och Anderslöv hörs hotfullt muller på hotell och Strindberg fortsätter till Malmö. I kapitel XIII i »Inferno« heter det:

»Det finns 90 städer i Sverige, och till den som jag avskyr mest ha makterna

”*Gatubullret dödade min intelligens i Köpenhamn, framkallade förföljelsemani och allmän oro, fruktan för och längtan efter landet der mina barn bo. Tystnaden i Skurup lugnar.*

dömt mig. Jag börjar med att besöka läkarnas. Den förste påstår att jag lider av nevrasten; den andre har klart för sig att det är angina pectoris; den tredje paranoia, således sinnessjukdom; den fjärde emfysem ... Detta är tillfyllest för att jag kan känna mig skyddad mot att insparras på dårhus.» Men även på hotellet i Malmö hör han buller och märker elektricitet: »Jag beger mig från staden, medförande min skriftliga angivelse, och far till Lund, där gamla vänner, läkare, psykiatriker till och med teosofar bo, på vilkas bistånd jag räknar för min timliga frälsning.»

Romanen »Legender«, som skildrar Strindbergs Lundatid, börjar med att Strindberg utber sig om överseende »för de indiskretionssynder jag däri har begått av ärligt uppsåt och i lofvärt syfte« och fortsätter: »Jagad av erinyerna, fann jag mig slutligen i december månad 1896 fastsurrad i den lilla universitetsstaden L. i Sverige. En sammanflytning av småborgerliga hus omkring en domkyrka, en palatslik universitetsbyggnad och ett bibliotek, bildande en civilisationsoas på den stora sydsvenska slätten.

Jag nödgas beundra den raffinerade klyftighet, som utsett denna plats till häkte åt mig. Ty av »infödingarne« i Skåne är Lunds universitet visserligen mycket värderat, men för en man norrifrån såsom jag är det ett tecken på att man kommit i utförsbacken att man rullat hit ned.»

I Lund blir August Strindberg en centralgestalt på krogen Åke Hans, där han omger sig med några överliggande akademiker tillhörande D.U.G. (»den unge gubben«). En del av dessa är läkare, bland annat den blivande psykiatern Adolf Strömstedt med vilken Strindberg företar en

resa till den olycklige, sömnlöse och tbc-sjuka poeten Emil Kleens föräldrahem utanför Lund. »Du får sköta medicinen och jag exorcismen«, säger Strindberg. Även i Sätöfta anser han att makterna driver sitt spel »och en viss oro i nerverna gör sig förmimbar varföre förslaget att i samlad trupp uppsöka bekvämlighetshuset antages såsom en hälsosam förströelse och en hygienisk inledning till natten som jag fruktar«.

Strindberg visar nämnde Kleen en sällsynt omtanke när han ligger döende i strup-tbc på lasarettet i Lund endast 30 år gammal. Han besöker honom så gott som dagligen och är även en av dem som bär Kleens kista till graven i december 1898.

I sin dagbok för den 1 juni 1897 berättar Strindberg om sitt möte i Lund med medicine licentiaten Emanuel af Geijerstam, en av psykoanalysens pionjärer i Sverige, och liksom tidigare nämnde Strömstedt senare verksam i Göteborg.

»En ung läkare, av vek natur, ömtålig till sinnet så att han tycks lida redan av att vara till, tillbringar aftonen med mig. Även han är ansatt av samvetesskrupler; han ångrar sitt förflutna, som ej kan repareras och som dock icke är sämre än alla andras.« Läkaren har religiösa grubbel och menar att Kristus kan utplåna all skuld men säger: »Jag föredrar att betala mina skulder själv genom lidanden. Det ges stunder då jag åtrår en grym död, på bålet, att brännas levande, erfara skadeglädjen över att göra min kropp illa, detta fängelse åt en själ som strävar mot höjderna.«

Under inflytande av Swedenborgs skrifter ändrar nu Strindbergs synsätt på de från början hotande makterna. Dessa tuktoandar upplevs alltmer som vänligt sinnade med avsikt att leda in på den rätta och försonings väg. Strindberg överväger allt allvarligare att konvertera till katolicismen och starta ett kloster. Härtill uppmuntras han av läkaren Gustaf Brand som hade ett märkligt livsöde. Han var 40 år och hade ännu inte avlagt sin läkarexamen, utan sades ha sysslat med affärer vid sidan av de medicinska studierna, vilket ledde honom till konkursens brant.

Brand beskrevs av många som skrodör och bråkmakare och tycks som rättesnöre i livet ha att slunga sanningar i ansiktet på folk utan omsvep och göra sig omöjlig vart han än kom. Han lät döpa sig till katolicismen i benediktinerklostret Maredsous i Belgien, gifte sig rikt, men hustrun dog snart under omständigheter som gav näring åt skvallret.

Automatfotografi på August Strindberg, psykiatern Adolf Strömstedt, och tidningsmannen Waldemar Bülow år 1897 i Lund.

August Strindberg 1911 i Stockholm.

Brand uppmuntrade Strindberg att besöka nämnda kloster, vilket han också gjorde, men han övergick aldrig till katolicismen. 1928 förlorade Brand sin legitimation av okänd orsak. Han lär också ha uppfört ett hus i Västergötland till Strindberg, som dock aldrig flyttade dit. Doktor Brand anses vara förebilden för Doktor Borg i »Götiska rummen.«

Med det lugnande inflytande som hyggliga kamrater och läsandet av Swedenborg innebar skrev Strindberg med »Inferno« »av sig« ett års paranoida vanföreställningar. Han anger att han kanske bara till tre fjärdedelar håller dem för verkliga! Boken skrivs på Grönegatan i Lund från 3 maj till 25 juni 1897 och på franska, bland annat med syftet att svenskarna minsann skulle få översätta den för att få den tillgänglig! Sålunda i stort botad från sin paranoia skriver Strindberg sedan han slutgiltigt den 20 juni 1899 lämnat Lund: »Jag vill till Lund. Det var här mitt vita nova börjat och der har jag källan till mina nya tankar.«

I ett förord till avlidne, gode vännen, Axel Wallengrens (»Falstaff Fakirs«) skrifter talar Strindberg med kärlek om »... den lilla hemlighetsfulla staden, som man aldrig blir klok på; slutet, ogenomtränglig; vänlig, men icke med öppna armar; allvarlig och arbetsam som ett kloster, dit man icke går in godvilligt, men ändå lämnar med saknad; som man tror sig kunna fly, men dit man kommer igen«. Och ännu året före sin död drömde han om att flytta till Lund »en gård med stor trädgård i -sjelfva Lund, mot full söder«.

Tiden i Lund som av Olof Lager-

crantz beskrivs som »en tid av enastående inre växt« innebar för författaren början till ett långt och sällsynt kreativt flöde med först symboldramerna, »Till Damaskus« och Ett drömspel« samt en lång rad historiska dramer.

Strindberg är i stort sett frisk till hösten 1911 då han sedan länge bor i »Blå tornet« på Drottninggatan 85 i Stockholm. Till en vän skriver han då: »Jag är sjuk. Läger mig ibland kl. 7, emedan jag icke får rum i kläderna. Värst på dagen. I sängen och på natten bra. Ingen läkare vet vad det är. Samma symtom som 1896 (Inferno). Jag tror själv det är människornas gruvliga hat. Främmandes närvaro tyckes avleda hat-strömmarna. Jag måste ha gjort några stora upptäckter som några ha märkt, men de tiga och hata.«

På sin födelsedag den 22 januari blir

Lästips

Strindberg August:

Inferno, 1897

Legender, 1898

Till Damaskus, 1898

Brandell Gunnar:

Strindberg – Ett författarliv I–IV.

Spec del III; Paris-till och från, 1983

Cullberg Johan:

Skaparkriser, 1992

Dubois Janni Thérèse:

August Strindberg. En biografi i text och bild, 1972

Hellqvist Per-Anders:

Jag är en djefla man. August Strindbergcitat, 1994

Strindberg föremål både för massiva hyllningar och en penninginsamling, men Strindberg kände sig som så ofta förr både smickrad och ovärdig. Triumf och lidande i samma ögonblick var vad han begärt av livet och fått i rikt mått.

I början av april 1912 tillkommer magsmärtor och kräkningar och den gamle vännen från Lundatiden, den framstående invärtesmedicinaren professor Karl Petrén, rådfrågas: »Nu värker det hela dygnet oberoende av vad jag förtär: ibland molar det bara, ibland ökar det men fri blir jag aldrig ... Ligger jag framstupa så upphör smärtan; vänster sida är bättre än höger, men rygg är värst. Matlusten avtar; ovilja för all mat har inträtt; och ledan vid livet tilltar betänkligt.« Även läkarvännen från Berlintoniden, Carl Ludwig Schleich, tillskrives med undran om han tror att Wassermanns medel mot kräfta skulle kunna hjälpa.

Man gissade på »gallsten, maghinneinflammation, Benikemask m m« Till slut ansåg sig läkarna, svärsonen Gunnar Nyström samt Henrik Berg, kunna konstatera magcancer med metastaser, och Strindberg tappades tre gånger på vätska i buken. Denne man som klagat över det minsta i livet informerades om den obotliga sjukdomen men visade ingen ångest utan skrev sitt testamente som börjar så här: »Min kropp får ej obduceras, ej utställas, endast visas för anhöriga. Ingen dödsmask får tas, inga fotografier. Jag vill föras till graven en morgon kl. 8 för att undgå samling av nyfikna.«

Det blev som han ville utom på sista punkten. Han dog den 14 maj 1912 och när han jordfästes den 19 maj följdes han av ett väldigt sorgetåg till Norra Kyrkogården i Stockholm. Ett år stod graven utan prydnad. Sedan restes ett svart tjärat träkors med endast namn- födelse och dödsår och de latinska ord han så ofta hade läst på gravarna på sin älskade Montparnassekyrkogård i Paris: O Crux Ave Spes Unica. – O Kors var hälsat, vårt enda hopp.

Lennart Moberg

leg läkare, specialist i allmän medicin och allmän psykiatri

Färgfoton: **Lennart Moberg**
Svartvita foton: **Tillhör Strindbergsmuseet i Stockholm**